

A MAGYARORSZÁGI BARLANGOK ŐSLÉNYTANI KUTATÁSÁNAK EREDMÉNYEI 1977 ÉS 1988 KÖZÖTT

Dr. Hír János—Dr. Jánossy Dénes

Az utóbbi évtizedben 17 magyarországi barlangban, ill. karszthatasadékban történt őslénytani ásítás, gyűjtés. E mellett eredményesen folyt a régi gyűjtésű anyagok feldolgozása, revíziója. Születtek továbbá olyan átfogó jellegű őslénytani, fejlődéstörténeti, rétegtani szintézisek, melyek részben vagy egészben az eddig feltárt magyarországi barlangi faunákra épülnek. Ezt a munkát itt vázlatosan és geológiai időrendben ismertetjük.

1. Neogén

A magyarországi karszterületeken az alsó-pleisztocénál idősebb faunát tartalmazó üregkitöltések igen ritkák. Ezért öröndetes, hogy az utóbbi időben három ilyen leletgyűttes is előkerült. Tardosbányán (Gerecse-hegység) a vörösmárvány bányában 1975-ben gyűjtötte az egyiket dr. Jánossy Dénes. A másikat dr. Kordos László és munkatársai a polgárdi (Fejér megye) mészkőbányában 1984 óta több alkalommal gyűjtötték. KORDOS L. (1985 b, 1987 b, 1987 c) ezekből eddig részeredményeket publikált.

KRETZOI M. (1985 a) a sümegi „gerinc-kőfejtő” faunáját és az arra épített életrétegtani egységet (sümegium) írta le.

Ugyancsak KRETZOI M. (1985 a, b, 1987); KRETZOI M.—PÉCSI M. (1979, 1982 a, b) több fórumon publikálta fejlődés- és faunatörténeti szintézisét, melyben a Kárpát-medence felső neogén-pleisztocén történetét foglalta össze.

2. Alsó-pleisztocén

A több mint egy évszázada kutatott Villány—Beregend környéki térségben a közelmúltban rendkívüli gazdagságú lelőhelyek kerültek elő, melyek többségénél dr. Jánossy Dénes végzett gyűjtéseket.

Az 1981-ben kőbányászat során feltárt Beregend 15. lelőhely kora legalsó pleisztocén. Öt denevérfajt (TOPÁL GY. 1985) és 53 egyéb gerinces fajt szolgáltatott (JÁNOSSY D. 1987).

Az 1984-ben felfedezett Beremendi-kristálybarlangban található 16. és 17. sz. lelőhelyekről alsó-pleisztocén végi, ún. „Allophaiomys fauna” került elő számottevő nagyemlős (antilopok, kardfogú tigris) anyaggal (TAKÁCSNÉ BOLNER K. 1985).

A villányi Somssich-hegyen dr. Jánossy Dénes 1975 és 1986 között végzett ásításokat. Az itt feltárt Somssich-hegy 2. lelőhely különleges figyelmet érdemel. A többi villányi lelőhelyhez hasonlóan ez is hasadék-kitöltés, de nem kőbányászat során tárt fel, hanem a felszíntől kiindulva —20—30 cm vastag szintekben folyt itt a kitöltés kitermelése. Ez a felső öt méteren lösz volt, majd egy kalcitos betelepülés után (a 28. mintától kezdve) vörösbarna

1977 és 1988 között feltárt vagy feldolgozott barlangi ősgerinces lelőhelyek:

A = neogén

B = alsó-pleisztocén

C = középső-pleisztocén

D = felső-pleisztocén, holocén

agyag következett. *JÁNOSSY D. (1983)* a felső 36 szintből előkerült fajok listáját és pocokdiagrammját közölte. A minták teljes száma az ásatás végére 50-re emelkedett. A lelőhely gazdagsága szinte példátlan. A várható össz-egyedszám mindenképpen százazres nagyságrendű lesz. Kora az alsópleisztocén végi Nagyarsány-hegyi fázisba helyezhető.

A fent ismertetett lelőhelyek anyagának feldolgozása még több évet fog igénybe venni.

Egy tipikus „Allophaiomys-fauna” 1981-ben a budapesti Újlaki-hegy kőfejtőjéből is előkerült eocén nummulinás mészkőben képződött barlangból (*JÁNOSSY D.—TOPÁL GY. 1989*).

A bükki Hajnóczy-barlangban 1975 és 1982 között *dr. Kordos László* és *dr. Hír János* több alkalommal gyűjtöttek. A jelenleg még feldolgozás alatt álló fauna rétegtanilag nem egységes. Egyes elemei a betfiai fázisra, mások a templomhegyi—tarkői fázisokra jellemzők, sőt felső-pleisztocén hozzákeveredés is bizonyítható (*HIR J. 1982, 1985*).

A hetvenes évek elején feltárt esztramosi lelőhelyek faunisztikai és morfológiai áttekintését *JÁNOSSY D.—KORDOS L. (1977)* tették közzé.

JÁNOSSY D. előbb magyar (1979), majd angol nyelven (1986) alapvető jelentőségű összefoglaló munkát jelentetett meg a magyarországi pleisztocén gerinces faunáiról és az azokra épített kronológiáról.

3. Középső-pleisztocén

Ebben a témakörben első helyre azok a munkák kívánkoznak, melyekben korábbi gyűjtésű faunák új szemléletű revíziója és rétegtani értékelése történt meg. Ezek a bükki Hór-völgyi-barlang és a budai Vár-hegy, Hilton lelőhelyek. Közülük az utóbbi alapján írta le *JÁNOSSY D. (1977, 1979, 1986)* a castellumi szintet, mint új életrétegtani fogalmat.

Főleg az alapos metrikus elemzés áll a mögött, hogy a korábban „Würm” faunaként leírt Szuhogy—Csorbakő (*JÁNOSSY D.—VÖRÖS I. 1985*) vagy a dorogi Hungária-hegy (*JÁNOSSY D.—VÖRÖS I. 1987*) anyagai középső-pleisztocénnek bizonyultak. Ugyancsak jelentős, hogy *VÖRÖS I. (1985)* feldolgozta a solymári Ördög-lyukból 1943-ban gyűjtött *Alces brevirostris* leleteket.

Új középső-pleisztocén gerinces fauna a répás-hutai Pongor-lyukból került elő. A kis barlang szelvényében a felső-pleisztocén teljesen hiányzik. A kitöltés alsó 60 cm vastag szintjéből gyűjtötte *HIR J. (1984, 1986, 1987)* az 56 faj 725 egyedét számláló faunát.

4. Felső-pleisztocén, holocén

A Horváti-lik nevű rombarlang a számos üreget rejtő Upponyi-szoros É-i oldalán található, ahol *FÜKÖH L.—KORDOS L. (1977, 1980)* végezték ásatást. A 414 cm magas szelvény alsó komplexuma (7—25. minta) a varbói szakasz (utolsó interglaciális) időtartama alatt képződött. Felső komplexuma (1—6. minta) holocén, mely finomrétegtanilag is tagolható (*FÜKÖH L. 1983*). Az ásatással egyidejűleg az Upponyi-szoros jelenkori csigafaunájának aktuálpaleontológiai szemléletű vizsgálata is folyt (*DOMOKOS T.—FÜKÖH L. 1984*).

Az Egri Vár Dobó-bástyája 1976-ban váratlanul leomlott, melynek következtében az alapot képező édesvízi mészkőben két üreg nyílt meg. Közülük az egyik kitöltése gazdag puhatestű és aprógerinces leletanyagot szolgáltatott, mely *KORDOS L.—KROLOPP E. (1918)* szerint az utolsó interglaciálisba sorolható.

HIR J. (1982, 1985) a Hajnóczy-barlang Óriásterem 1. és Nagy-terem 2. lelőhelyeiről „alsó Würm” korú faunákat gyűjtött, melyek összetételében már markánsan jelentkeznek a lehülés.

A Függő-kői-barlang jelentősége elsősorban földrajzi helyzetéből adódik: a Cserhát-hegység keleti szélén andezitben keletkezett kőfülke. A dunántúli és az ÉK-magyarországi karszterületek között fekvő vulkáni terület szinte teljes egészében „terra incognita” a negyedidőszaki őslénytan szempontjából. *JÁNOSSY D.—KORDOS L.—KROLOPP E. (1983)* szerint a kitöltés felső szakasza (1—3. minta) holocén korú. Az alsó (4—10., valamint I—IX.) minták faunája felső-pleisztocénre enged következtetni.

A Bükk-hegység középső részén, a Csúnya-völgy barlangjainak ásatását 1980-ban *FÜKÖH L.—KROLOPP E. (1983, 1986)* kezdték el. 5 barlang közül a Muflon-barlang szelvényei szolgáltatva a legjelentősebb eredményeket, ahonnan 50 puhatestűfaj 5935 példánya került elő. Faunisztikai érdekesség az innen leírt új faj: a *Daubedardia helenae (FÜKÖH L. 1985)*.

Megtörtént néhány korábbi gyűjtésű anyag malakofaunisztikai elemzése is. Ezek: a Kis-kőhátizsomboly (*FÜKÖH L. 1981*), a Rejtek I. kőfülke és a Petényi-barlang (*FÜKÖH L. 1987 b*), valamint a Kőlyuk II. (*FÜKÖH L.—KROLOPP E. 1985*). Az ásatási eredményeket általánosítva *FÜKÖH L. (1979, 1983, 1987 a)* egy holocén malakosztratigráfiai rendszert is kidolgozott.

Az utóbbi évtizedben tette közzé azokat az ásatási eredményeit *KORDOS L.*, melyeket a hetvenes évek elején végzett a Hosszú-hegyi-zsombolyban (1983), a Kis-kőhátizsombolyban (1980) és a bodajki Rigó-lyukban (1984).

A Magyar-középhegység 12 barlangjának 62 megvizsgált rétegére épül az a komplex holocén sztratigráfiai, éghajlati és faunatorténeti összefoglalás is, melyet *KORDOS L. (1977 a, b, 1981, 1982, 1984 b, 1985 a, 1987 a)* különböző fórumokon tett közzé.

Dr. Jánossy Dénes
Budapest
Torockó utca 10.
H—1026

Dr. Hír János
Pásztó
Postafiók 15.
H—3060

IRODALOM

A tanulmányban szereplő irodalmi utalások részletes adatai a szerzők hasonló tárgyú, angol nyelvű alábbi dolgozata végén találhatók:

HÍR J.—JÁNOSSY D. (1989): Results of paleontological investigations in the caves of Hungary — with special reference to the last decade. — *Karszt és Barlang, Special Issue, p. 59—63.*